02/06/2019

Τα Ιερά Μνημόσυνα: Η Θεολογική – Αγιοπατερική – Λειτουργική Προσέγγισις

/ Ορθόδοξες Προβολές

Του Αρχιμανδρίτου Βενεδίκτου Λοΐζου

«Δεν νομοθετήθηκαν αὐτά (τά Μνημόσυνα) ἀπό τούς θείους Ἀποστόλους, τό νά ἐνθυμούμεθα δηλαδή ἐκείνους πού ἔφυγαν ἀπό τήν ζωήν αὐτήν, κατά τήν διάρκειαν τῶν Φρικτῶν Μυστηρίων• γνωρίζουν ὅτι ἀπό αὐτό προκύπτει πολύ κέρδος, μεγάλη ὠφέλεια».

Εις όλας τας Θείας Λειτουργίας αναφέρονται ευχαί και δεήσεις υπέρ των κεκοιμημένων. Εις την Θείαν Λειτουργίαν του Αποστόλου Μάρκου αναφέρεται η εξής δια τους κεκοιμημένους ευχή: «Καί τούτων (διά τους οποίους προσέφερε ο ιερεύς την Θείαν Λειτουργίαν και προσευχήθηκε) καί πάντων τάς ψυχάς ἀνάπαυσον, Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ἐν ταῖς τῶν ἁγίων σου σκηναῖς... Αὐτάς μέν οὖν, τάς ψυχάς ἀνάπαυσον, Κύριε, καί βασιλείας οὐρανῶν ἀξίωσον».

Εις την αρχαιοπρεπεστάτην Θείαν Λειτουργίαν του Αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου μετά την ανάμνησιν των Αποστόλων, Προφητών, κ.λπ. αναφέρονται τα εξής: «Μνήσθητι Κύριε, ὁ Θεός τῶν πνευμάτων καί πάσης σαρκός, ὧν ἐμνήσθημεν καί ὧν οὐκ ἐμνήσθημεν Ὀρθοδόξων, ἐκεῖ αὐτούς ἀνάπαυσον... Δός γενέσθαι τήν προσφοράν ἡμῶν εὐπρόσδεκτον, ἡγιασμένην ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, εἰς ἐξιλασμῶν τῶν ἡμετέρων πλημμεληµάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων καί εἰς ἀνάπαυσιν τῶν προκεκοιμημένων ψυχῶν».

Εις την Θείαν Λειτουργίαν του Αγίου Κλήμεντος, μαθητού του Αποστόλου Πέτρου, αναφέρεται: «Ἔτι δεόμεθά σου Κύριε, καί ὑπέρ τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας τῆς ἀπό περάτων ἕως περάτων... καί πάντων, ὧν αὐτός ἐπίστασαι τά ὀνόματα» (ο Διάκονος προτρέπει τον λαό όπως δεηθεί μετά των Πρεσβυτέρων «ὑπέρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων»). Ωσαύτως εις τας Θείας Λειτουργίας του Αγίου Βασιλείου και του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου ιδιαιτέρα διά τους κεκοιμημένους αναφορά γίνεται: «... μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου, καί ἀνάπαυσον αὐτούς ὅπου ἐπισκοπεῖ τό φῶς τοῦ προσώπου σου». (Ἐνταῦθα ὁ Ἱερεύς μνημονεύει, ὧν βούλεται, κεκοιμημένων ὀνόματα).

Τας υπέρ των κεκοιμημένων ευχάς και τας δεήσεις και συνεπώς τα μνημόσυνα, τα υποστηρίζει η αδιαφιλονίκητος Αποστολική παράδοσις, από την οποίαν παρελάβαμε να ευχώμεθα εις την Προσκομιδήν των Τιμίων Δώρων υπέρ των κεκοιμημένων και να τοποθετούμε τας μερίδας των ενώπιον του Αγίου Άρτου, πλησίον εις τας των ζώντων μερίδας• και κατόπιν μερίδας ζώντων και κεκοιμημένων να τοποθετούνται εντός του Αγίου Ποτηρίου, όπου το Πανάγιον Σώμα και Αίμα του Κυρίου και Θεού ημών Ιησού Χριστού θα επισπάση τον αγιασμόν και την απολύτρωσιν, ενώ ο Ιερεύς λέγει• «Ἀπόπλυνον Κύριε, τά ἁμαρτήματα τῶν ἐνθάδε μνημονευθέντων δούλων σου τῷ Αἵματί σου τῷ ἁγίῳ• πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου καί πάντων σου τῶν ἁγίων. Ἀμήν».

Ειδικώς περί του χρόνου τελέσεως των ιερών Μνημοσύνων, αι Αποστολικαί Διαταγαί μας αναφέρουν ότι, πρέπει να τελούμε τα μετά κολλύβων μνημόσυνα την

3ην ημέραν, την 9ην, την 40ην, και ενιαυσίως (εις τον χρόνον). Η αγιοπατερική παράδοσις αναφέρει ότι τα Μνημόσυνα τελούνται την τρίτην ημέραν εις ανάμνησιν της τριημέρου και ενδόξου Αναστάσεως του Κυρίου ημών. Την 9ην ημέραν εις τύπον των Αγγελικών Ασωμάτων Δυνάμεων. Την 40ην ημέραν συμφώνως με τον τύπον τον παλαιόν – Διαθήκης παλαιάς, διότι και οι Ιουδαίοι όταν ο Μωϋσής απέθανεν, επένθησαν αυτόν επί τεσσαρακονθήμερον (40 ημέρας). Τα ενιαύσια – ετήσια μνημόσυνα αναφέρονται από τον Άγιον και Θεολόγον Γρηγόριον εις τον λόγον τον επιτάφιον, προς τον ηγαπημένον αδελφόν του Καισάριον: «Τά μέν ἀποδεδώκαμεν τά δέ καί δώσομεν τάς δι’ ἔτους προσφέροντες τιμάς τε καί μνήμας».

Ο Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης εις τα τριήμερα και έννατα (εννεάμερα) μνημόσυνα βλέπει συμβολισμόν άλλον: «Τά τρίτα τελοῦνται ὑπέρ τοῦ κεκοιμημένου, διότι ὁ ἄνθρωπος διά τῆς Παναγίας Τριάδος ἔλαβε τό εἶναι καί διότι μεταστάς θέλει ἀλλοιωθῇ καί θέλει φανῇ εἰς τό ἀρχαῖον καλλώπισμα, εἰς τό ὁποῖον ἦτο πρό τῆς παραβάσεως ἤ καί εἰς καλλίτερον ἴσως. Τά ἔννατα διά νά συνταχθῇ τό πνεῦμα του ὡς ἄϋλον, καί τῆς ἰδίας φύσεως μετά τῶν ἀγγέλων... Τά δέ τεσσαρακοστά διά τήν τοῦ Σωτῆρος θείαν Ἀνάληψιν, ἥτις ἔγινε μετά τήν Ἀνάστασιν μετά τόν ἀριθμόν αὐτόν τῶν ἡμερῶν, διά νά ἀναληφθῇ καί αὐτός τότε, ὅταν ἀναστηθῇ... καί διά νά προϋπαντήσῃ τόν Κριτήν..... Τά ἐνιαύσια πάλιν μνημόσυνα (ἐτήσια), τήν Ἁγίαν Τριάδα καί τόν τῶν ὅλων Θεόν κηρύττουσι καί εἰς δόξαν αὐτῆς τελοῦνται καί αὐτά ὑπέρ τοῦ τετελευτηκότος, καθότι ἀπ’ αὐτῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος τήν σύστασιν καί εἰς αὐτήν πάλιν λυθείς ἀπό τοῦ σώματος θέλει πορευθῇ... Ἤ πρός δήλωσιν ὅτι εἶναι ἀθάνατος κατά τήν ψυχήν καί ὅτι πάλιν θέλει ἀνανεωθῇ, ὅταν ὁ Πλάστης θελήσῃ νά ἀναστήσῃ τό σῶμά του...».

Εκτός δε τούτων πάντων, η Εκκλησία μας και δύο αγιοπατερικώς καθιερωμένα Ψυχοσάββατα εις τα οποία μνημονεύονται άπαντες οι ευσεβείς από αρχής του κόσμου μέχρις εσχάτων. Το Πρώτον Ψυχοσάββατον το ώρισαν οι θεόπνευστοι Άγιοι Πατέρες την Κυριακήν της Απόκρεω – της Κρίσεως ανάμνησις. Αυτήν την ημέραν, η Μήτηρ Εκκλησία φιλοστόργως επιτελεί μνημόσυνα διά τα τέκνα της που απέθανον εις γην ξένην, είτε εν θαλάσσαις είτε εν ερήμοις. Δι’ αυτούς δεν έχουν τελεσθεί κανονικά μνημόσυνα και έχουν στερηθή την ωφέλειάν των. Οι Θειότατοι Πατέρες εκ φιλανθρωπίας κινούμενοι ώρισαν να τελούνται μνημόσυνα υπέρ όλων «των κεκοιμημένων», διά να συμπεριλαμβάνονται και εκείνοι όπου δεν τους έγιναν ειδικά μνημόσυνα.

Και διά ποίον λόγον εξελέξαντο οι Άγιοι Πατέρες το Σάββατον τούτο; Επειδή θα τοποθετούσαν την επομένην ημέραν την του Κυρίου Δευτέραν Παρουσίαν,

συμφώνως μνημονεύουν και τας ψυχάς, διά να παρακαλέσουν τον φοβερόν Κριτήν να χρησιμοποιήση την συνήθη φιλανθρωπίαν και συμπάθειάν Του και να τας κατατάξη εις την ανάπαυσιν και απόλαυσιν που τους υποσχέθηκε.

Το Δεύτερον Ψυχοσάββατον το τελεί η Εκκλησία μας εννέα ημέρας μετά την Ανάληψιν του Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού, δηλαδή το Σάββατον προ της Πεντηκοστής. Κατά την τέλεσιν του «κοινού» Μνημοσύνου τούτου, η Εκκλησία μας μνημονεύει πάντας τους κοιμηθέντας ευσεβείς από Αδάμ του προπάτορος μέχρι σήμερον.
Προσεύχεται υπέρ αυτών η Μήτηρ Εκκλησία και δέεται του αναληφθέντος εις τους ουρανούς και καθεσθέντος εκ δεξιών του Πατρός, να τους αξιώση κατά την φρικτήν της Κρίσεως ώραν, να δώσουν καλήν απολογίαν εις Αυτόν που θα κρίνη όλην την Γην. Να παρασταθούν εκ δεξιών Του, εις την χαράν με την μερίδα των δικαίων και εις την φωτεινήν τάξιν των αγίων. Να γίνουν της Βασιλείας Του άξιοι κληρονόμοι. Και δεν εύχεται μόνον διά τους Χριστιανούς, διότι κανείς δεν ήτο χριστιανός από Αδάμ μέχρι Χριστού, αλλά δι' όλους τους ανθρώπους. Κατ' αυτόν τον τρόπον και την τάξιν και πράξιν ταύτην, την εκκλησιαστικήν- τελετουργικήν, φανερούται εναργώς η άπειρος αγάπη της Εκκλησίας μας δι' όλον των ανθρώπων το γένος.

Πάγκοινος τυγχάνει η μαρτυρία των Θεοφόρων της Εκκλησίας Πατέρων, αλλά και της ιδίας της Εκκλησίας ότι, μεγάλη είναι η ωφέλεια που προκύπτει από τα ιερά Μνημόσυνα• Αναφέρει ο ιερός Δαμασκηνός ότι: «ὁ Θεός θέλει πολύ νά εὐεργετούμεθα ὅλοι ἀπό ὅλους καί ζῶντες καί μετά θάνατον». Και, όπως δεν γνωρίζομε και δεν ημπορούμε όρια να θέσωμε εις του Θεού την αγάπην, εις αυτήν ακριβώς την αγάπην του Παναγάθου Θεού βασιζόμεθα και εις την ωφέλειαν που προέρχεται από τα μνημόσυνα.

Και ο ιερός Χρυσόστομος: «Δεν προσφέρονται ασκόπως οι προσφορές (Θείαι Λειτουργίαι) διά τους απελθόντας, ούτε οι ελεημοσύνες. Όλα αυτά τα έχει προστάξει το Άγιον Πνεύμα, διότι θέλει να ωφελούμεθα ο ένας από τον άλλον. Ωφελείται εκείνος από εσένα και εσύ από εκείνον. Να μην αμφιβάλλης ότι ο νεκρός θα κερδίση κάποια ωφέλεια...». «Και, διότι όπως όταν εορτάζωνται των βασιλέων τα επινίκια, τότε εγκωμιάζονται όσοι βοήθησαν εις τα νικητήρια, και όσοι βρίσκονται στις φυλακές απελευθερώνονται διά την περίστασιν αυτήν. Όταν όμως περάση ο καιρός αυτός, όποιος δεν πήρε χάριν, δεν την παίρνει πλέον. Έτσι και εδώ, κατά την προσφοράν της θυσίας• αυτός είναι ο καιρός διά τα επινίκια...».

Και ο Άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων χαρακτηρίζει «μεγίστην τήν ὄνησιν»,

πολύ μεγάλην την ωφέλειαν που προέρχεται από την υπέρ των κεκοιμημένων «εὐχήν καί ἱκεσίαν» κατά την Θείαν και Αναίμακτον Λατρείαν. Διά τούτο λοιπόν, δεν πρέπει να παραλείπωμε τα ιερά Μνημόσυνα. Ιδιαιτέρως όμως πρέπει να μνημονεύωνται τα ονόματα κατά την ώραν της φρικωδεστάτης θυσίας, διότι αυτή μας εδόθη διά τον σκοπόν αυτόν.

Και εφ’ όσον η τελευταία του Κριτού απόφασις δεν εβγήκε ακόμη, εφ’ όσον του Χριστού το κράτος φθάνει από τα επουράνια και τα επίγεια μέχρι και τα καταχθόνια, εφ’ όσον το «πορεύεσθε απ’ εμού» δεν ηκούσθη, η καλλίτερη στάσις της Εκκλησίας είναι η στάσις της δεήσεως, της προσευχής υπέρ των κεκοιμημένων αυτής.

Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό της Ιεράς Μητροπόλεως Λεμεσού «Παράκληση», Τεύχος 60